

GAZİLER OVACIĞINDAN ÇAĞDAŞ BİR DERVİŞ: CUMA ZEYTÜNLÜ (DERTLİ GARİP)*

A Contemporary Minstrel From the Plains of Gaziler: Cuma Zeytönlü (Dertli Garip)

Caner İŞİK**

Ezgi AYDIN ONAR***

Öz

İlgili literatürde Alevi erenlik geleneği üzerine alan araştırmasına dayalı çalışmaların sayısı azdır. Bu çalışmaya konu olan Cuma Zeytönlü, Türkiye’de Gaziler Ovacığı olarak adlandırılan, Alevi erenlik geleneğinin yaşandığı bir bölgenin insanıdır. Kendisi “Dertli Garip” mahlasıyla şiir yazan bir âşiktir. Son yıllarda, bazı erenlerin kendilerini ‘çağdaş dervif’ olarak adlandırma eğiliminin de gösterdiği gibi, erenlik geleneğinde ciddi bir dönüşümden bahsetmek mümkündür. Bu makalede söz konusu gelenekteki değişim “çağdaş dervif”lik bağlamında Cuma Zeytönlü üzerinden değerlendirilmektedir.

Bu çalışmanın metodolojik çerçevesi, 2005-2018 yılları arasında yapılan katılımlı gözlem, mülakat ve derleme ile elde edilen bir anlam dünyası analizine dayanmaktadır. Ayrıca, bu çalışmada, Cuma Zeytönlü’nün yaşam öyküsü, on bir adet şiiri ve şiir yorumları makalenin odak noktasında olan “çağdaş derviflik” geleneğinin ele alınmasında temel metodolojik dayanak noktası olmaktadır. Bu sebeple makalede aşığın söz konusu anlam dünyasının temeli niteliğindeki konular (derviflik, birlik, musahiplik, kalıp değiştirme, sevgi, aşk, ariflik, dedelik, toprak olmak, nefis) hakkında Cuma Zeytönlü’nün görüşleri analiz edilmiştir. Aynı zamanda dönüşen geleneğin ruhsal konulardaki zafiyeti ve dünyevileşme noktalarında nasıl yeni donanımlar kazanma süreci de ele alınmıştır.

Makalede ele alınan diğer bir nokta da, geleneksel/çağdaş derviflik ayrımı ile ilgilidir. Geleneksel Alevi erenler geleneğinde, gerek deyişlerle gerekse pratiğe dair tavsiyelerinde yoğun bir mistisizm varken, çağdaş derviflik geleneğinde akılcı muhakeme ve anlatıların önemi açığa çıkmaktadır. Söz konusu dervif, kendisini ruhsal gelenekten uzaklaştırıp daha çok akılcı ve bilimsel alan ile ilişkilendirmif ve bu durum yeni geleneğin temel değerleri olarak kodlanmıştır.

Ruhsal gelenekten bağ koxtukça rasyonel olana yönelinmiş ve çağdaş değerler sanki derviflik geleneğinin de değerleriyymiş gibi aktarılmıştır. Cuma Zeytönlü’nün ruhsal yorumlamalardan kopuğu Alevi kültüründe bazı Alevilerin ruhsal yorumlamalardan ve mistik yönelimlerden kopuşuna iyi bir örnektir. şairimiz modern eğitim kurumlarından geçmediği halde modernleşmenin yarattığı değişimi geleneğine uyumlamaya çalışmıştır. Makalemiz bu süreçleri analiz etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dertli Garip, Gaziler Ovacığı, Bektaşilik, Çağdaş Derviflik. Âşıklık.

Abstract

There are only a few studies concerning the tradition of Alawi saints in the literature. Cuma Zeytönlü, the subject of this paper, is from a region known as “Gaziler Ovacığı” where the tradition of saintship has been observed in Turkey. He is a minstrel who writes folk poetry by using pseudonym called “Dertli Garip” (Garip the Heavyhearted). In recent years, there have been a significant transformation in the tradition of saintship, revealed by the way in which some saints call themselves as

* Geliş Tarihi: 14.03.2020, Kabul Tarihi: 18.05.2020. DOI: 10.34189/hbv.95.003

** Prof. Dr. Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Halk Edebiyatı Ana-bilim Dalı, Türkiye, caner@adu.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5472-597X>

*** Uzman Halkbilimci, Eğitimci, Türkiye, ezgiaydin18@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7961-3277>

“contemporary dervishes”. In this article, the so called transformation of “contemporary dervishes” is exemplified through the case of Cuma Zeytönlü who lives in Amasya, Gümüşhacıköy.

The methodological framework of this study is based on an analysis of the world of meaning by using participant observation, interviews, and recording non-written folk poetry examples between 2005-2018. In this analysis, which focuses on tackling the theme of “contemporary dervishes”, the major methodological grounds of this article also rests on his biography, eleven poems written by minstrel Zeytönlü, his interpretations on his own poetry. For this reason, the basic subjects of meaning world of Cuma Zeytönlü, namely dervish identity, musahiplik (companionship), reincarnation, love, spiritual wisdom, dede identity, death and nafs, have been analyzed in this article. In the mean time, the ways in which newly emerging tradition of saintship de-emphasizes the notion of spirituality is another theme in the process of gaining new talents.

The theme of contemporary and traditional divide in understanding the tradition of saintship is another important issue in this article. While the traditional saintship emphasized spirituality through their poetry as well as their counselling on practical problems, in contemporary saintship the importance of rational argumentation and narratives is revealed more clearly. The more he distanced himself from the spiritual tradition of saintship the more he associated himself with the sphere of rationality and science, which has been coded as the major values of the contemporary saintship.

Cuma Zeytönlü, who disassociates himself from the spiritual interpretations, is a good example of some Alawi people who also distance themselves from mystical orientations in Alawi culture. Although he was not educated in the modern sense, the folk poet covered in this paper, has been trying to adapt change caused by modernization into his own tradition. This article has analyzed these processes.

Keywords: Dertli Garip, the Plains of Gaziler, Bektashi people, contemporary dervishes, minstrels.

1.Giriş: Gaziler Ovacığında Erenlik Geleneğinin Dönüşümü ve Çağdaş Dervişlik

Eren, genel olarak hakikatin bilgisine sahip, gerçeğe ermiş manasında kullanılan bir kelimedir. Alevi geleneğine göre insan beşerdir, insan olmuş olan ise erendir. Eren, gerçeğe erdiği için “eren” adını alır. Ancak İslam literatüründe derviş kelimesi daha yaygın kullanıldığı için çoğunlukla derviş adlandırması çalışmada zikredilmiştir. Söz konusu dervişlerden ruhsal insan olma yolunda yol kat edenlerin tamamı Alevilik bütününde “eren”, “gerçek” olarak kabul edilmiştir. Başka bir ifadeyle söyleyecek olursak Alevi ve Bektaşilikte amaç, insan-ı kâmil olmaktır. İnsan-ı kâmilin halk arasındaki ismi ise “eren” “gerçek” veya “derviştir” (Işık, 2018: 100). Bu inancın aktif olarak yaşandığı yerden biri Amasya-Çorum havzası içinde bulunan Gaziler Ovacığdır (Akbulut, 2010: 9). Söz konusu yöre, tarihsel olarak hem Babai İsyanından kaçan dervişlerin yerleştiği hem Horasan erenlerinin yerleştiği hem Sultan Selim’den kaçan Türkmenlerin geldiği hem de Osmanlı’nın şehzade sancaklarından biri olması sebebiyle sancakla bağı olan Bektaşî erenlerinin zaman içinde yerleştiği bir bölge olmuştur. Bu bölge en son haline ise 1826 yılında gerçekleşen Yeniçeri Ocağı’nın kapatılmasından sonra kavuşmuştur. II. Mahmut döneminde alınan kararla Yeniçeri Ocağı kapatılmış ve Bektaşî dergâhının başındaki Hamdullah Çelebi Amasya’ya sürgün edilmiştir (Erduğan, 2018: 201). Yeniçeri Ocağı’nın mürşidi olan Hamdullah Çelebi’nin peşi sıra birçok Bektaşî dervîşi de yöreye gelmiştir ve çok geniş bir alana

yayılmıştır. Onların yöreye gelerek geniş bir alanda yerleşiklik göstermesi Alevilik içindeki Bektaşî kültürünün bölgede etkinleşmesine vesile olmuştur.

Yörede, Bektaşîliğin yaygınlaşmasıyla “dedelik” kurumu zaman içinde zayıflamış ve entelektüel bilginin, muhabbet ortamlarında aktarılmasına dayalı bir dervişlik idraki gelişmiştir. Söz konusu dervişlik geleneği, Cumhuriyetle birlikte Gaziler Ovacığında etkinliğini en üst seviyeye çıkarmıştır. Özellikle Kurtuluş Savaşı sürecinde Âşık Kul Fakır’ın, Bektaşî dergâhı postnişini olan Cemalettin Çelebi ile ilişkileri ve Âşık Kul Hüseyin gibi yöredeki erenlerin, Bektaşî geleneğiyle aktarmış olduğu bilgilerin, toplum nezdinde kabul görmesiyle geleneksel dervişliğin farklı bir okumasının kapıları açılmıştır. Daha sonra Cumhuriyet devrimleri ve Cumhuriyet devrimlerinin işaret ettiği muasır medeniyet hedefleriyle başlayan okuma-yazma seferberliği, rasyonel bilginin toplumda çoğaltılması, kadınların okutulması, toplumsal gelişme ve ilerleme, bilimsel düşüncenin önemi gibi bilgiler bu dervişler kanalıyla topluma aktarılmıştır. Bu aktarılma sürecinde erenlik süreğinde bir yarılma söz konusu olmuştur. Kerametle, mucizeyle, olağanüstülüklerle yoğrulmuş olan eren-evliya süreği; bilimsel düşünce, rasyonel akıl ve rasyonel bilgi etkisinde kalmıştır. Bu süreçte; keramete, olağanüstülüğe, batındaki hallere ve bu hallerin somut dünyayı değiştireceğine dair kanaatlere yönelik bilgileri kabul edenler geleneksel derviş olarak adlandırılmıştır. Geleneksel dervişlere eleştirel bakan, her şeyin rasyonel ve akılcı çözümleri olabileceğini savunan, şiirlerin aslında gizemli olan şeyleri örtmek için değil de söylenmesi yasak olan şeyleri söylemek için bilimsel bilgileri aktarmak için dile getirildiğini iddia eden kendilerini çağdaş derviş olarak adlandıran bir dervişlik yorumu ortaya çıkmıştır.

Kıscacası Cumhuriyet öncesinde faaliyet göstermiş dervişler geleneksel derviş, Cumhuriyet sonrasında bu yolu süren dervişler modern (çağdaş) derviş olarak adlandırılmıştır. Yörede söz konusu bu iki grubun arasında kalan bir örnek kişi makalemizin konusu olan Cuma Zeytönlü’dür. Cuma Zeytönlü ilk dönemlerinde yol içindeki rehberi olan, yörede eren olarak bilinen Derviş Ruhan mahlaslı Mehmet Ali Işık ile birlikte olmuş ve yol yürütmüştür. Derviş Ruhan da ne içinde bulunduğu düşünce dünyasını oluşturan köklerinden kopmuştur ne de Cumhuriyet’ten sonra yeni toplum anlayışından geri durmuştur. Öyle ki mahlası “Derviş Ruhan” iken Cumhuriyet sonrasında topluma uyum sağlamak için mahlasını “Işık Ruhan” olarak değiştirmiştir (Işık, 2017: 8). Işık Ruhan dervişlik anlayışını mistik fakat tasavvuf yorumculuğuna dönüşmüş bir dervişlik anlayışı olarak yansıtmıştır. Cuma Zeytönlü ise mistisizmden tamamen kopuk, daha rasyonel temelde bilgileri değerlendirmeyi doğru kabul etmiştir. Cuma Zeytönlü kendisini “çağdaş derviş” olarak adlandırmaktadır. Zaten Işık Ruhan’ı önce rehberi olarak kabul edip daha sonra onu yetersiz görmesinin sebebi de Derviş Ruhan’ı çağdaş derviş olarak değil geleneksel derviş olarak kabul etmesidir.

Önceleri dervişlerin keramet gösterdiğine, şifa yaptığını inanılırken çağdaş dervişler materyalist bir zihniyet ile bunları hurafe olarak görmüştür. Özellikle geleneksel dervişler döneminde Atatürk’ün “mehdi”¹ olarak görülmesi Alevilerin

Kurtuluş Savaşı'nda etkin rol oynamasını sağlamıştır. Ancak Cumhuriyet sonrası değişen anlayışla birlikte üst kategori olan çağdaşlık, dervişler arasında da yayılmış ve sonuç olarak geleneksel dervişlik anlayışı terk edilmiştir. Bu dervişlik geleneğine de kişiler, “çağdaş dervişlik” demiştir (Işık, 2018:195). Yörede çağdaş derviş olarak: Ali İhsan Aktaş, Cuma Zeytünlü, Manicinin Ali, Pirinççi Yusuf, Çürük Sadık, Ali Uygun söylenebilir. Dervişlik geleneğinin değişmesine dair olan belirtileri bu kişilerin hayatlarında görmek mümkündür. Bu dervişlerin en önemli özelliği bilgiyi çoğu zaman materyalist bir biçimde yorumlamasıdır. Onların bu materyalist yaklaşımlarının arka planında, karı-koca ilişkisini görmek mümkündür. Zira bu kişiler; olağanüstü olayların, mucizelerin, kerametlerin gündelik yaşam içinde rasyonel çözümlenmelerle bir anlama kavuşacaklarını iddia etmektedirler. Bu gruplar, belli bir bilgi seviyesine ulaşıncı o bilginin başka bir bilgiyi açabileceğini de kabul ederler. Kısaca çağdaş dervişlik ismini verebileceğimiz bu geleneğin en önemli ve yaşayan temsilcisi Cuma Zeytünlü'dür. O, bu yönlü ile Aleviliğinin materyalizasyonunu anlamamızı da kolaylaştıracak örnek bir şahsiyettir. Örneğin Cuma Zeytünlü'nün “Biz yoğu bilmeyiz/ Vardan var olduk.” sözü bile aslında maddenin korunum yasasını anlatan yani yoktan var edilmeyi anlayamayacağımızı, var olanı anlayabileceğimizi düşünerek “var olan” üzerinden bir felsefi yaklaşımla anlamlı bir dünya kurabileceğimizi anlatmaktadır. Ama geleneksel dervişlerde yoktan var etmek Allah'a mahsustur ve Allah'a biat, mürşide biat, pire biatle de örtülmüştür. Ancak Cuma Zeytünlü, buradaki biati akıl merkezli değerlendiren anlayışla aslında “var olanı” anlamayı ön plana çıkaran bir akılcı duruma işaret etmektedir. Cuma Zeytünlü ve kendini çağdaş derviş olarak adlandıran diğer dervişlerin materyalist tavrı ateizme gidecek bir materyalizasyon değildir. Onların yukarıda belirtilen fikirlerinin altında Atatürk'e ait “Hayatta en hakiki mürşit, ilimdir.” sözü yatmaktadır. Çünkü onlar Yaratıcı'ya ve onun sistemine inanmaktadır. Onlar, yalnızca akıl ve mantık çerçevesi dışında kalan şeyleri reddederek sevgi temelli bir anlayışı benimsemişlerdir.

Cuma Zeytünlü, erenler geleneğinin aktif olarak yaşamış olduğu daha sonra Türkiye'nin modernleşme süreçleri sonucunda çağdaş dervişlik olarak adlandırdığımız belki de mistifikasyondan arındırılmış daha dinden bağımsızlaşmış daha modernleşmiş daha materyalistleşmiş anlayışı göstermek açısından çok önemli ve özel örneklerden biridir. Bu belirlemeleri yaptıktan sonra Cuma Zeytünlü'nün hayatı üzerine bazı bilgiler paylaşmak, hem şahsı hem de dönüşen dervişlik geleneğini anlamak için gereklidir.

2.Çağdaş Derviş Cuma Zeytünlü

2.1.Hayati

Amasya-Gümüşhacıköy'e bağlı Kırca köyünde 1929'da doğan Cuma Zeytünlü, halk arasında Dertli Garip, Derviş Cumayı, Kel Cumayı, Kırçalı Cumayı, Cumayı Ağa gibi isimlerle bilinir. Doğum yılı 1929 olmasına rağmen, kimlikteki doğum yılı 1933 olarak geçmektedir. Kendisi bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

“Ana yaşımı demeyim nüfusum 1933 Kırca köyünde doğdum, ben doğunca kırk gün sonra babam ölmüş, adına Aşur derler, orada Kara Mistik derler onun kardaşı oluyor. Annem başka birine varmasını diye üzerine Yemişen’den başka bir adam getirmişle. Dört çocuk da ondan oluyo, ilk adamdan tek benim, yani karma karışık bir şey. O zamanki lisanla babaya ‘ağa’ derdik. Anne yerine ‘abu’. Şimdiki lisanlarda anne baba belli atuh.”

Kırk günlük iken babası ölen ve yetim kalan Dertli Garip’ in annesi, -başka bir erkekle evlenmesin diye- Gümüşhacıköy’ün Yemişen köyünden biri ile evlendirilmiştir. Yeni evlendiği kişiden de dört çocuğu olmuştur. Yani Dertli Garip dört üvey kardeşle büyümüştür. Bu hadiseler onun daha küçük yaşta acı olaylarla karşılaşmasına sebep olmuştur. Çünkü babası üveydir, annesi ise kendisi dışında uğraşması gereken dört tane daha çocuğu olan bir Türkmen kadındır. Dolayısıyla Dertli Garip, çocukluğundan beri derin bir yalnızlık yaşamış biridir. Ana-baba bir kardeşi olmaması nedeniyle bu derin yalnızlığını paylaşabileceği bir dost, bir yaren bulamamıştır. Bu yalnızlığı onun erenlik geleneğine, dervişlik geleneğine yönelmesine ilahi olana yönelmesine ilahi olanda bazı hikmetler aramasına da sebebiyet vermiştir. Daha sonra zaten yol içine girince katıldığı muhabbetlerle, paylaşılan bilgilerle gerçek dostluğu, gerçek yarenliği, gerçek paylaşmayı ve sevgiyi deneyimleyerek hayatında başka kapılar açmaya çalışmıştır.

Cuma Zeytüllü askere kadar köyünde bu yetimlik duygusuyla ve çevresindeki insanları izleyerek o insanlardan farklı olduğunu da her geçen gün hissederek büyümüştür. O, bu farklılığının sebebini babasının erken ölümü ve yalnızlığıyla ilişkilendirmiştir. Ama Cuma Zeytüllü doğuştan olayları daha özel kavrayan bir yeteneğe sahiptir. Bu sebeple o; yalnızlığını tasavvufla, âşıklıkla ve yol içindeki bazı deyişleri ezberleyerek gidermeye çalışmıştır.

Askere gitmeden genç yaşta Fatma Zeytüllü ile evlenen Cuma Zeytüllü’ nün eşinden dört çocuğu vardır. Çocuklarından en büyüğü Haydar Zeytüllü olmak üzere büyükten küçüğe Hüsnüye, Hüseyin ve Mahsuni diğer çocuklarının isimleridir. Söz konusu bu dört çocuğu hariç ölen evlatları da olmuştur. Dönemin şartları göz önüne alındığında doğum sonrası erken ölümler gerçekleşmiştir. Erken yaşta babasız kalması, buna bağlı yaşadığı ailevi sıkıntıların üstüne bir de evlat acısıyla birkaç kez karşı karşıya kalan Cuma Zeytüllü’ nün hayatındaki dramatik olaylar, onun ileride dervişlik yoluna girmesinde önemli katkılar sunmuştur.

Cuma Zeytüllü 1952’de ise askere gitmiş ve köyü dışındaki bir hayatı ilk kez görmüştür. Dolayısıyla köyü dışındaki hayat onun modern hayatla ilk karşılaştığı yerdir. Kendisi fizik olarak boylu poslu gösterişli bir gençtir ve bu gençlik haliyle askerde iken kendi anlatımıyla bazı olaylar yaşamıştır. Zengin bir ailenin kızı kendisiyle ciddi bir ilişki yaşamak istemiştir. Cuma Zeytüllü’ nün yetim olduğunu bilen kızın babası da kendisine bir iç güvey gibi onu almak istemiştir fakat Cuma Zeytüllü; evli biri olarak bu münasebetin doğru olmayacağını düşünmüş, doğru olmayacağını düşünerek

söz konusu kişilerden uzaklaşmıştır. Onun bu tavrı daha sonra dervişlik geleneğine sıkı sıkıya sarılmasına sebebiyet verecektir. Cuma Zeytünlü bir yandan geleneksel dervişliğin insanları hurafelerle yanlış yönlendirdiğini düşünürken bir yandan da modernizm ile birlikte ruhsuz insanlığın yaşadığı acıları erken yaşta görmüştür. Sanki bu yaraların muhabbet sofralarındaki Bektaşilik erkânıyla, irfanıyla tedavi olacağını düşünerek söz konusu ortamlara ve geleneğe sıkı sıkıya sarılmıştır.

Askerlikten sonra köyüne ve eşine dönen Cuma Zeytünlü belli bir süre Kırca köyünde kalmıştır. Kırca köyünde iken kendilerine 4 km uzaklıkta Kuzalan köyünde hocalık yapan Derviş Ruhan (Mehmet Ali Işık) ile tanışmıştır. Kuzalan köyünde hem cami hocalığı yapan hem de erenler geleneğini devam ettiren Mehmet Ali Işık yörede etkili bir derviştir. Cuma Zeytünlü, fırsat buldukça Kuzalan'daki muhabbetlere gidip orada Derviş Ruhan'dan öğrendikleri ile dervişlik geleneğini izlemeye çabalamıştır. Ancak Cuma Zeytünlü'nün bu muhabbet ortamlarına girmesinin trajik bir nedeni vardır. Cuma Zeytünlü, ilk evlendiği yıllar eşine kendi tabiriyle kötü davranmıştır. Eşi bir gün "Bana istediğini söyle ama sinirlenme hasta oluverirsin." deyince yaptığı hataları anlamış ve bir iç hesaplaşmaya gitmiştir. Onun o güne kadar yaşamış olduğu dramatik olaylar ve son olarak da eşiyile olan bu durumu dervişliğe yönelmesinde büyük bir etkide bulunmuştur. Yaşamış olduğu bu süreç yukarıda da söylendiği gibi Derviş Ruhan ile karşılaşmasına ve onun muhabbet ortamlarına girmesine vesile olmuştur. Söz konusu bu muhabbet ortamlarında Kuzalan köyündeki muhabbet ehli kişiler bulunmaktadır. Zaman zaman bu muhabbetler içinde Cuma Zeytünlü bazı olağanüstü deneyimler de yaşamıştır. Örneğin kendi anlattığı telepatik bir iletişim sonucunda bir şeyleri bilebiliyor olmak gibi deneyimler yaşamıştır. Ama bunları, kendisini çağdaş derviş olduğu zaman zeki olmakla bağdaştırmıştır. Yani zeki insanların böyle şeyler yaşamasının normal olduğunu, bu tip olaylarda herhangi bir olağanüstülük aranması gerektiğini belirtmiştir.

Cuma Zeytünlü, Derviş Ruhan'ın Gümüşhacıköy'e taşınmasıyla birlikte onun karşı komşusu olarak 1969 yılında Gümüşhacıköy'e taşınmıştır. O, Gümüşhacıköy'de hem rehberiyle muhabbet ortamlarına katılmış hem de hayatını idam ettirebilmek için ip eğirmiş ve eğirdiği ipleri de pazarda satarak geçimini sağlamıştır. Rehberi olan Derviş Ruhan'la muhabbeti burada artmış ve belli bir süre bu şekilde devam etmiştir. Derviş Ruhan Gümüşhacıköy'e taşınınca, dervişlik geleneğiyle ilgili çevrede olan diğer Bektaşî dervişleriyle bağ kurulmuştur. Bilhassa Hacı Bektaş evladı olarak kabul edilen "Çelebiler"e bağlı Bektaşilik geleneğini sürdürmeye çalışan bu insanlar; Çelebilerden öğrenmiş oldukları muhabbetleri, rumuz çözümlemelerini, birlikte oturup deyiş çözümleyerek anlatmak ve paylaşmak hedefli muhabbetler yapmışlardır. Bu muhabbetleri yapan kişiler arasında başta Derviş Ruhan olmak üzere Foto İhsan Aktaş, Pirinççi Yusuf, Cuma Zeytünlü, Manicinin Ali, Çürük Sadık, Ali Uygun gibi dervişane tipler de bulunmaktadır. Cuma Zeytünlü'nün kendi ifadesiyle öyle noktalara girilmiştir ki daha önceleri Derviş Ruhan ile paylaşmış olduğu muhabbetler zayıf ve yavan gelmeye başlamıştır.

“En evveli Kırca’dayken benim müşidim Ali Hoca’ydı, açık konuşmalı şimdi. Sonundan sonundan muhabbetlere girdükçe girdikçe. Bak Ali Hoca’yı severim saygım var. Ali Hoca’nın sohbeti bile daha sonra yavan kaldı. Emme nereden ağrı oraya geldin desen Ali Hoca’dan ağrı geldim. Çünkü çok şeyler belledim Ali Hoca’dan. Emme muhabbete girdikçe girdükçe Ali Hoca’nın bazı sözleri tam noktaya uyarken bazı noktaları yavan gelmeye başladı. Yavan geldi diye sonunu ne yaptın saygım sonsuz gene o aşka beni Ali Hoca düşüdü, ama bazı noktalar yavan geldi diye o önderi görmemem çok hata olur diye düşünüyom yani.”

Cuma Zeytönlü, “Ali Hoca’nın (Derviş Ruhan) yaptığı muhabbetler sonradan sonraya bana yavan gelmeye başladı.” derken kendince tarikat aşamasından marifet aşamasına geçtiğinin sinyallerini vermektedir. Bunu anlatırken bazen 8-9 saat süren muhabbetlerden bazen bir gün boyunca süren muhabbetlerden bahsedilmektedir. Bu muhabbet ortamlarında dem alınır ve bir konu üzerinde etraflıca değerlendirilmeler yapılarak analiz edilmeye çalışılır. Ama muhabbetin kendine özgü kuralları vardır. Cuma Zeytönlü bu kuralları şöyle anlatır:

“O zaman o muhabbeti gözümün önüne aldım, Kırca’daki muhabbeti göz önüne aldım, Kırca gözümde yohalır gibi oldu. Bir şey geçti arada ama ben anlamadım. Yav ben burayı anyamadım desem muhabbet dağılacak, konuşulan konu dağılacak. Anadım desem anyamadım o zaman anadım diye onun ucunu bıraksaydım ben yarım kaludum. O anyamaduğumun peşinde tam iki sene gezdim. Sonra yine aynı canlar dedenin (Ali Hoca’nın) evinde bir sohbele bir muhabbete girdik. Onlar bana demiş gibi oldular ki -onlar bana demesin amma ben öyle anyıom- ‘Cumayı Ağa sen iki sene evvel bu noktayı anamadım diyodun, işte anamadığın noktanın cevabı şu’ diye iki sene sonra öğrendim. Onlar bunu demiş değiller bana.”

Cuma Zeytönlü girdiği bir muhabbet ortamında aktarılan bilgilerden birisini anlayamamıştır. Anlayamadığı bu yeri muhabbet dağılmasın diye soramamıştır. İki yıl boyunca aklında o anlayamadığı konu ile gezmiştir. En sonunda da girdiği muhabbetlerden birinde kendine “Sen burayı anlayamadım diyordun işte anlayamadığın yerin cevabı bu.” denildiğini zannetmiş ve anlayamadığı o noktayı yine muhabbet ortamında kavramıştır. Buradan anlıyoruz ki derviş, arif kişiler muhabbetin seyri değişmesin, muhabbet bozulmasın diye anlamadıkları yerleri kendilerine saklamışlar ve anlayacakları zamanı sabırla beklemişlerdir. Cuma Zeytönlü’nün yaşadığı hadiseyi de özetleyen Işık, Alevi ve Bektaşî muhabbet ortamları için şunları aktarmıştır:

“Muhabbete katılan kişiler şiirlerin anlamları üzerinde düşünüp, çözümlenmeye başlarken çok zorlu bir sürecin içine girmiş olurlar. Bu noktadan sonra şiirin manasını ortaya çıkarmaya çalışmak yol içinde bir dikkatin gelişmesine imkân sağlayacak, bu dikkatte kişinin kendi hayatına dikkat etmesi sonucunu beraberinde getirecektir. Manaya dikkat eden bir derviş çocuğu olan Ali Osman Işık’a göre hayatın anlamına dikkati de sağlayacaktır. Zaten muhabbetler Alevi, Bektaşî geleneğinde cem ibadetinden başka bir pozisyonadadır. Eskiden cemlerde görev alan birçok kişi muhabbetlerle

cemin ayırımını yapıp, muhabbeti mananın anlama dönüştüğü ‘marifet’ kapısı olarak aktarmaktadırlar” (Işık, 2011:154).

Görüldüğü gibi muhabbet ortamları yalnızca o anda değil zaman içinde de kişiye bir şeyler katan paylaşım ortamlarıdır. Bu ortamlar kişinin dervişane karakterini de doğrudan etkileyebilmektedir. Örneğin Cuma Zeytünlü, Gümüşhacıköy’e gelip burada farklı muhabbet ortamlarına girince Kuzalan’da ve Kırca’da rehberi olarak kabul etmiş olduğu Işık Ruhan’dan belli bir süre sonra kopmuş onu kendi eşiti haline getirmiş ve bazı noktalarda onu eleştirir hale gelmiştir. Derviş Ruhan’ın suya okuması, tuza okuması, insanlara şifa yapması, gelecekte haber vermesi gibi özelliklerini – tam ifade etmese de - insanları kandırmak olarak nitelendirmiştir. Çünkü insanın sadece kendisini bilmekle uğraşabileceğini, başkasına ruhsal yardım ve desteğin çok mümkün olmayacağını düşünmektedir. İnsanın ancak kendisine yardım edeceği, insanda bir Hak var bu Hakk’ın nasıl ve zaman ortaya çıkabileceğini de yine ancak Hakk’ın bilebileceği gibi bir düşünceyle olağanüstülük sergileyen her duruma karşı eleştirel bir bakış açısı geliştirmiş ve bu süreçte de Derviş Ruhan’dan uzaklaşmıştır. Daha çok Foto İhsan, Pirinççi Yusuf ve Manicinin Ali’nin de takip etmiş olduğu Bektaşî yorumu temelli – Bektaşîliği bağdaşmak olarak algılayan - bir anlayışın içine girmiştir. Zamanla yola ve muhabbetlere olan ilgisi de artmış ve şiirler yazmaya başlamıştır. Kendisi âşıklığa başladığını şöyle aktarmıştır:

“Demeler ezberleyerek başladık bu işe ekseri Yemini’nin, Verani’nin, Nesimi’nin demelerini söyleyerek. Benim bir sara hastalığım vardı ve olduğum yere yığıldum. Sonra bir saz yapıp onunun uğraşmaya başladım kendim çalmayı söktüm. O çalmayı sökünce benim saram da gitti, hafifledim ve demeleri öğrenmeye başladım. Âşık Kul Fakır’ı daha sonraları tanımaya başladım... Yalnız ben Verani’nin demelerine daha bir önem veridüm çünkü kim olusa olsun korkmadan gerçeği karşıdakinin alınının şakına veri veridü. Onun için Verani’nin üzerine çok düşerdim.”

Dertli Garip, âşıklığa usta âşıkların deyişlerini ezberleyerek başladığını belirtmiştir. Hatta kendisi sara hastası iken saz çalmayı öğrenip âşıklığa başlayınca hastalığının da geçtiğini söylemiştir. Ancak Dertli Garip, sara hastalığının geçmesini bir keramet olarak görmemektedir. O hastalığının iyileşmesini bir şeyi aşk ile yapmaya bağlamaktadır. Aşk ile yapılan her işin insanı sağaltmasının da normal olduğunu dile getirmektedir. Şamanlarda olan bir özellik olarak onun bu saralı hâlleri ondaki âşıklık yeteneğinin de bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Kendini, yaşadığı toplumu bir türlü anlamlandıramadığı için, içinde bulunduğu gelenekteki gerçeklerin, erenlerin kelimelerini inceleyerek onları ezberleyerek âşıklığa başlamıştır denilebilir. Bunda, Yemini ve Virani’nin deyişlerinin çok önemli olduğunu söylemektedir. Hatta o, sara hastalığının sazla uğraşıp, saz çalmaya başladıktan sonra yavaş yavaş gittiğini, deyişleri öğrendikçe bu rahatsızlığın ortadan kalktığını ve bundan dolayı da yola daha çok bağlandığını anlatmıştır.

Dertli Garip, mahlasını nasıl aldığını şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Şimdi mürşit derler, hoca derler onun için ağa vermesi lazım. Şimdi biz kendü kendümüze aldığımız için saygusuzluk yaptuk kendi başımıza aldık öyle.”

Normalde âşıkların mahlas alması, ustası tarafından veya rüyada olurken Cuma Zeytönlü, “Dertli Garip” mahlasını kendisi almıştır. Yaptığının da doğru olmadığını dile getirmiştir. Çünkü mahlas alma hususunda “Biz saygısızlık ettik kendimiz aldık ama normalde ‘ağa’nın vermesi gerekir.” diyerek “ağa” kelimesiyle ustasını işaret etmiştir. Aslında Cuma Zeytönlü, tek başına olmanın hüznünü ve kederini mahlasına yansıtmıştır. Hep anlatamadığı bir derdi olmuştur bu manada dertlidir, gariptir ve yalnızdır. Bu nedenle kendisine “Dertli Garip” demiştir. Bunun niye böyle olduğunu sorduğumuzda bize bir açıklama yapmaz ama hayatı izlendiği zaman hayata bakış açısı, neşesi, coşkusu, hayatta karşılaştığı olumlu ve olumsuz şeyler göz önüne alındığı zaman, anladığı ama anlatamadığı her bir halin ona dert olarak yansımaları tam da “Dertli Garip” ismini yansıtmaktadır. Cuma Zeytönlü, kendi mahlasını kendi vermiştir ama aslında “Dertli Garip” mahlası ruhsal manada ifade ettiklerinin anlaşılmasını da sağlayan bir ifadedir.

2.2.Şiirleri

Dertli Garip’ in şiirleri genel olarak 11’li hece ölçüsüne uygundur. Konu olarak dert, keder, dostluk, sevgi, aşk, tasavvuf, sevgili, sevgiliye olan hasret, muhabbet, Hacı Bektaş, varlık-yokluk gibi konuları işlemiştir. Dertli Garip çok fazla şiire sahip bir şair değildir. Ama şiirlerinin hepsi felsefi içeriği olan ve irfanî yönü ağır olan sözlerdir. Dertli Garip’in en önemli özelliği kendisinin yazmış olduğu şiirleri aynı zamanda kendisinin açıklıyor olmasıdır. Onun bu özelliği, Ahmet Taşğın’ın “Oluşturulan irfanî içerikli metinler kendi mekân ve zaman diliminden başka bir âleme taşınabilir mi?” (Taşğın 2016: 135). Sorusunu sorup, eğer taşınacak olursa yeni âleminde hangi anlamları kazanır ya da kaybeder sorusuna cevap niteliğindedir. Çünkü şiiri yazan aynı zamanda açıklayandır. İrfanî şiirler onu meydana getirenler tarafından yorumlanmaz ama dervişimiz bunu yaparak iç süreçler ve taşınma süreçleri hakkında bilgi vermektedir. Dolayısıyla söylediği şiiri açıklamış olmasıyla da diğer dervişlerden ayrı bir yer tutmaktadır. Kendisi hece ve şiirlere ilişkin şunları dile getirmiştir:

“Güzelleme 8 ve 11’lik olur, duvazla ekseriye 11’lik olur. Mersiyeleri uzun uzadıya söylediğin için hece önemli değüldü hangisi olursa olur.”

Kendisine ait toplamda 11 şiiri vardır. Bunlar da genel olarak koşma tarzında yazılmış şiirlerdir. Bu şiirlerin tasnifinde şiirler orijinal olarak aktarılacak, bilinmeyen kelimeler dipnotlarda verilecek, şiirlerin ölçüsü, niteliği hakkında kısa bilgiler verilecektir.

1. Şiir²

Sen niçin ağlarsın divane gönül
Ağlamak yakışmaz gül dedi bana
Yareliysen yarden derman bulasın
Dügümlü gömleği çöz dedi bana

Gönüle tutulmaz feleğin bendi
Gönülde mehman³ var Ali'nin kendi
Ali'yi sevenin bulunmaz dengi
Saygıyı sevgiyi bil dedi bana

Dertli Garibim ki gamınan gitme
Viran edip tahtını gönlünü yıkma
Gözele⁴ sultanı emrinden çıkma
Hünkârdan müjdeyi al dedi bana

2. Şiir⁵

Dostluk doğru yoldur eğdirme sakın
Güzel bir altın ol gerdana takın
İnsanda bir hak var incitme sakın
İnciteninen böyle gidilmez yola

Kolunda taşırılar alıcı kuşu
Koğun⁶ burdan gitsin veran⁷ baykuşu
Dost diyenden iyi saygılı kişi
Böyle bir dostunan gidilmez yola

Dertli Garip der ki saygıyı tanı
Yaren dost dediğin nerede hanı
İnsan kıymetini bilmeyen canı
Böyle bir canınan gidilmez yola

3. Şiir⁸

Zümrüt kuşu yuvasına yürümüş
Bu yuvayı veran⁹ etmen istemem
Şen olsun şeherin¹⁰ arısı balı
Bu arıyı veran etmen istemem

Veran olmaz özün hakka verenler
Gelin yardım edin cümle erenler
Hak yardım eylesin yare saranlar
Sarılınsın yaresi böyle istemem

Dertli Garibim ki yalvar Aline
On iki imam Şahı Merdan uluna
Şefatiniz¹¹ yok mu böyle kuluna
Olsun şefaatin veran istemem.

4. Şiir¹²

Yarem sarılınca gönlüm şen oldu
Yareler sarıcı dost sefa geldin
Gördüm cemalini şazuman¹³ oldum
Şazuman olduğum dost sefa¹⁴ geldin

Muhabbetin bana şifa ki alam
Güvercin donunda¹⁵ Uruma¹⁶ gelen
Muhabbet bağının güllerin deren
Güllerin derdügüm¹⁷ dost sefa geldin

Dertli Garibim ki sarılınsın yarem
Dost senin yoluna bu canı verem
Atma dergâhından kurbanım olam
Kurbanın olduğum dost sefa geldin

5. Şiir¹⁸

Muhabbetin kapısını açalım
Gönlümüze miski göfer¹⁹ saçalım
Doluları içip serden geçelim
Bir sen al sevdiğim bir de bana ver

Sefalar geldiniz Urum elinden
Bahçede açılmış gonca gülünden
Doldur ver içeyim senin elinden
Bir sen al sevdiğim bir de bana ver

Dertli Garip geldi gönül evine
Şen olsun haneniz gönüller bile
Yaradan aşkına alalım ele
Bir sen al sevdiğim bir de bana ver.

6. Şiir²⁰

Gönül aşk atına binmiş geliyor
Tabip gelmiş yaralarım sarıyor
Sardığın yaralar iyi oluyor
Sen tabipsin yaram sarmaya geldin

Haberin almışam Bağdat ilinden
Necf deryasından derdi gönülünden
Neslin Muhammet'tir Ali soyundan
Sen tabipsin yaram sarmaya geldin

Tabipler tabibini arayıp buldum
Şükran olsun sultanım nasıbım aldım
Dertli Garip gibi günahkâr oldum
Sen tabipsin yaram sarmaya geldin

7. Şiir²¹

Güvercin donunda gel dedi geldi
Mümin kullarını eline aldı
Daru²² çeç²³ üstünde namazın kıldı
Hünkâr Hacı Bektaş Veli hoş geldin

Kadıncık Ana'ya elma getirdi
Nuş²⁴ etti sultanım aslına erdi
Deşdi ezen gölünde Selman'ı²⁵ gördü
Hünkâr Hacı Bektaş Veli hoş geldin

Dertli Garibim ki Veli'den öğren
Kuşluklayı²⁶ görüp sevgiyi gören
Alıcı ağacında²⁷ gönlüne giren
Hünkâr Hacı Bektaş Veli hoş geldin

8. Şiir²⁸

Biz yoğu bilmeyiz vardan var olduk
Al ganın içinde bünyeyi kurduk
Hak'tan emir oldu dünyaya geldik
Göndermiş cemalı gören övünsün

Cemaldan cemala noktayı aldı
Aynan güneş de ne güzel sardı
O anda Muhammet miraca vardı
Huriyinen gılman²⁹ olan öğünsün

Huri olur gılmanını bilenler
Güzel olur gül cemalin görenler
Dertli Garip böyle olsun erenler
Birlik âlemine giren övünsün.

9. Şiir³⁰

Yareyi sorarsan Eyüp yaresi
İpeği sarduran gönül kalesi
Derdimin dermanı kurdu çaresi
Dert olmayan canda derman mı bilir

Aşkın kıymetini çekenler bilir
Derdin dermanını saranlar bilir
Beni sende seni bende bilmeyen
Hakkın varlığını uzakta bilir

Dertli Garibim ki uzağa gitme
Sen sana yakınsın sakın terk etme
Cümlede bir Hak var kalbini yıkma
Enel Hak Âdem'de imlayı bilir.

10. Şiir³¹

Doğru gelen canım geriye dönmez
İleri yürüten nasıbsız kalmaz
Ali'nin yolunda gılı kal³² olmaz
Yolunu bilersen öl de öyle gel

Cahilin ektiği gonca gül olmaz
Açılmış gülünün kıymetin bilmez
Kamilinen yolda olan yorulmaz
Gönülü bilersen yap da öyle gel

Dertli Garibim ki sözün atılmaz
İnsanda bir Hak var kalbi yıkılmaz
Üçlü duvarınan bina yapılmaz
Dört duvar üstüne kur da öyle gel

11. Şiir³³

Ne dedim de sana aziz mehmanım
Gul³⁴ gusurdan³⁵ hali değil efendim
Sultan olan bakmaz kulun suçuna
Gul gusurdan hali değil efendim

Gelmişem boynumu eğerim dara
Dercet³⁶ gönlümde kalbimi ara
Dost dostu böyle atar mı nara³⁷
Gul gusurdan hali değil efendim

Gelmişem kapına mürveti basma
Çekilmiş darağacı gel beni asma
Dertli Garibim ki yad ele atma
Gul gusurdan hali değil efendim

1.3. Örnek Şiirlerin Yorumlanması

Dertli Garip'e ait şiirlerin türleri ve hece ölçüleri, şiirde geçen kelimelerin anlamları sonnot olarak verilmiştir. Dertli Garip'in şiirlerinin yorumlanması aşamasında kendisi yardımcı olmuş ve iki şiirini şu şekilde şerh etmiştir:

Biz yoğu bilmeyiz vardan var olduk
Al ganın içinde bünyeyi kurduk
Hak'tan emir oldu dünyaya geldik
Göndermiş cemalı gören övünsün

Cemaldan cemala noktayı aldı
Ayınan güneş de ne güzel sardı
O anda Muhammet miraca vardı
Huriyinen gılman³⁸ olan öğünsün

Huri olur gılmanını bilenler
 Güzel olur gül cemalin görenler
 Dertli Garip böyle olsun erenler
 Birlik âlemine giren övünsün.

“Şimdi eğer buraya girecek olursak biz yoğu bilmeyiz vardan var olduk. Çünkü vardan var olduk hani yoktan değil. Al kanın içinde dünyayı kurduk. İki varlık (kadın ve erkek) birleştiği zaman kanın içinde dünyayı kuruyor (cenin hali). Onun için diyo al kanın içinde dünyayı kurduk. Hak’tan emir oldu dünyaya geldik. Bunun da anlamı her halde şöyle olsa gerek diyo ki seni diyo dünyaya getiren Hakk’ın kendisi. O diyo emrediyor diyo ben seni dünyaya getirdüm. Göndermiş cemali gören öğünsün. Ne diyo, meydana doğduktan sonra emme kız emme oğlan hani ya göndermiş cemali gören öğünsün. Cemaldan cemala noktayı aldı. Bunun anlamı dışıyinen kişi. İki kişi arasında sevgi olunca maşallah âlem birbirini ne güzel sarmış biri birine diyor. Cemaldan cemale noktayı aldı ayınan güneş de ne güzel sardı. O anda Muhammed miraca vardı. Huriyinen gılman olan öğünsün. Diyo ki huri dişi gılman erkek onların ikisi öğünsün diyor. Çünkü kâinatı ikisi yaratıyor diyor. Huri olur gılmanını bilenler. Ne diyo şimdi bir kadın diyo yani erkeğini gılmanını bilirse ama tek yönlü değil bey de onu bilecek o zaman biri birine musahip oluyor bu diyo. Kim kime sahip oluyorsa muhasip odur. Misal biz şimdi Âşık Aşurunan musahip olduk. Âşık Aşur, Kırca köyünde ben de Gümüşhacıköy’ündeyim. Benim bi yerime bir şey olsa Aşur Ağa’nın habarı olmaz, Aşur Ağa’nın bir yerine bir şey olsa benim habarım olmaz. Hısımlıkta haberi olmaz ama muhasipte dişi kişi bir şey sahip olursa o sahip olur, o sahip olursa dişi kişi sahip olur. Kim kime sahip olursa musahip odur. Sözü fakirane bizim hanımınan kendime getireyim sözü. Âşık diyo ki anca Balım Sultan bilir benim halımdan. Çünkü bana bir şey olsa o benim Balım Sultan’ım. Bana bir şey olsa o benim halımdan bilir, ona bir şey olsa ben onun halından bilirim. Bunun isimi de Ehlibeyt. Hanımınan şöyle edek, böyle edek hani kötüyse arkadaşların yanına vardığım zaman da hanımdan alamadığım hırsı arkadaşlarımdan alırım. Çünkü ben, buradan sinirli gittim. Emme ben burada hanımınan güzel güzel anaştıysam, hanım beni güzel güzel yolcu ettiyse o zaman güzelliğinen arkadaşların yanına varırım, oraya güzellik saçarım. Heralde böyle olsa gerek.”

Dertli Garip, şiirin ilk dizelerinde yaratılışla ilgili bilgiler verirken diğer dizlerde kadın erkek ilişkisini de özellikli bir şekilde ele almıştır. İlahi içerikli gibi görünen şiiri doğrudan kadın erkek ilişkisinin içeriği ile açıklamıştır.

Diğer bir şiirini ise şu şekilde yorumlamıştır:

Yareyi sorarsan Eyüp yaresi
 İpeği sarduran gönül kalesi
 Derdimin dermanı kurdun çaresi
 Dert olmayan canda derman mı bilir

Aşkın kıymetini çekenler bilir
 Derdin dermanını saranlar bilir
 Beni sende seni bende bilmeyen
 Hakkın varlığını uzakta bilir

Dertli Garibim ki uzağa gitme
 Sen sana yakınsın sakın terk etme
 Cümlede bir Hak var kalbini yıkma
 Enel Hak Âdem’de imlayı bilir.

“Kurt denilen insanın beynindeki vesvese, o vesveseyi atadıktan sonra o kurt senin vücudunu yer. Eğer yiğit isen o vesveseyi atabilirsin. Vesveseyi atarsan, o kurdu atmış olursun, delikanlı olursun. İşte bu kurt beyindeki vesvesedir. Emme ne yapmışlar Eyüp Peygamber’i esfel kalıbına getirmişler. Ormana atmışlar, ormanda kurda yedirmişler. Hikayede nasıl, kurt yere düşüyormuş, Eyüp aleyhisselam alıyomuş vücuduna koyuyomuş. Gerçeklikte o kurd, vesvese beyinden atıldıktan sonra bir daha beynime koyulur mu?”

Dertli Garip şiirinde anlattığı Eyüp Peygamber kıssasını şerh ederken, kurt ile anlatılmak istenenin aslında vesvese olduğunu söylemiştir. Bilhassa bu kıssada ve şiirde nefis mücadelesinin ön plana çıktığı görülmektedir. İşte bu tip şiirlerin yorumlanması aşamasında Alevi muhabbet ortamlarının ehemmiyeti daha da belirginleşmektedir. Zira Dertli Garip şu an hayatta olmasaydı ve kendi şiirini yorumlama şansını yakalayamasaydı bir muhabbet ortamında ehl-i kâmil bir kişiden bu şiirin anlamını öğrenmeye çalışacaktık. Bu nedenle Dertli Garip’in şiirlerinin de kendisi tarafından yorumlanması bir muhabbet ortamı oluşturmuştur denilebilir. Bundan sonraki bölümde çağdaş bir derviş olarak Dertli Garip’in dünya görüşüne değinilecektir.

2.4. Dertli Garip’in Dünya Görüşü

Geleneksel dervişlik geleneğinden koparak muhabbetler vasıtasıyla kendisini olgunlaştırmış bir şahsiyet olarak Dertli Garip, kendine özgü bir kişiliktir. Her bir konuya ve olaya kendi baktığı yerden bir yorumu vardır. Yorumları ilk başta ait olduğu Alevi ve Bektaşî geleneği içinde değerlendirilse bile dikkatli incelendiğinde geleneğe dair ciddi eleştiriler ve birçok dinlerin bahsetmediği biçimde açıklamalar taşımaktadır. Biz burada kendisi ile yapılan derinlemesine mülakat ve muhabbet ortamlarında öğrendiğimiz bazı açıklamalarını yansıttık.

2.4.1 Dertli Garip’e Göre Dervişlik

Dertli Garip’in dünya görüşüne, onun yaptığı dervişlik tanımından başlamak uygun olacaktır. Dertli Garip dervişlik için “insan-ı kâmil olma yolu” tanımını yapmakla beraber peşinden şunları eklemiştir:

“Hiçbir kimse ben dervişim diyemez. Ben dervişüm dedikten sonra muhakkak o dervüş değildi. Dervişlik öyle kolay bir şey değildir. Ancak Hacı Bektaşî Veli Efendi-

mize verilmüştür dervişlik. Emme bize derviş diyolar, desinler. Kimisi canı gönülden derviş diyo, kimisi lal (nam) almak için derviş diyo. Olsun nefes canlıdır. İsterse lal alıversin biz onun burada peşindeyiz. Yoksam ben dervişim demek kolay değil ben dervişliği tarif edemem... “Dervişlik bir hedeftir varılması gereken bir hedeftir. İnsan-ı kâmil olma hedefidir. Ben dervişim demeynen olmuyo.” Her yönün ile insan-ı kâmil olmaya yöneldiğinde dört dörtlük kimseye zararı olmadan, konu ile komşunun namusu da aynıdır. Elinden geldiğince konuyu komşunu çağını çocuğunu güzel yöne yönlendirmeye, zorluyosan sen o vakit insan-ı kâmil olma yolunda yürüyosundur. “Demek ben öyle insan-ı kâmil oldum demek kolay. Bu iş hizmetin oluyo bu. Daha doğrudan doğrusu derviş ismi insan kıymetini bilen insanlara derler derviş dey.” Yoksam ayrı bir çamurdan karma bir kerpüç değil bu. Dervüslük, insanı kamillighinen her bakış görüşünen, insanı hoş görmeyinen olan yol budur, erkân budur.”

Alıntılar Dertli Garip’in zihnindeki derviş tanımını ortaya koymaktadır. “Dervişlik bir hedeftir, insan-ı kâmil olma hedefidir” derken dervişlik ve insan-ı kâmillik makamını bir gördüğünü anlıyoruz. Bu sebeple herkesin derviş olmayacağını yalnızca Hacı Bektaş Veli’nin dervişlik makamında olduğunu söylemiştir. İnsan-ı kâmil demek kemâlete ulaşmış, ermiş insan demektir. Ermiş insan ise Dertli Garip için Hacı Bektaş Veli’dir. Onun bu düşüncesi Bektaşî geleneğine ne derece bağlı olduğunu da göstermektedir. Aynı zamanda Dertli Garip’in dervişlerde olması gereken özellik olarak mütevacılığı ön plana çıkardığı “Bilen Allah, bildim diyen İblis’tir.” sözü de dikkat çekicidir. Hiçbir zaman ben biliyorum, ben oldum demek gerektiğini vurguladığı bu söz; dervişlerin de özellikleri arasında yer almaktadır.

2.4.2. Dertli Garip’e Göre Birlik-Berberlik

Dertli Garip, Alevi ve Bektaşî geleneğinde doğmuştur, yetişmiştir ve bu gelenek içinde yaşamaktadır. Birlik, anlayış ve hoşgörü onun önemli kabullerindedir. Dertli Garip bütünleştirici bir bakış açısıyla yaklaşarak herkesi bir görme ve kendini diğerlerinden farklı kılmamak gerektiğini belirten bilgiler vermiş ve açıklamalar yapmıştır.

“Şu Alevi’ydi, Sünni’ydi, gavurudu, Ermeni’ydi diye ayırmak değil. Hepisini insan bellerler. Ayrımlara dakılmaz. İnsan beller insan gibi bakarlar. Yalunuz fakirane benim görüşüm şu: Ben ne Sünnü’yüm ne Alevi ben Türkoğlu Türk’üm Atatürk’ün askeriyim ben. Ben Alevi’yim desem ara yere fark sokmuş olurum, Sünnü’yüm desem ara yere fark sokmuş olurum. Alevi’yim desem Sünni’yi hor görürüm, Sünnü’yüm desem Alevi’yi hor görürüm. Onun için ikisini bir yerde birleştirmemiz ilazım. O da ben Türkoğlu Türk’üm Atatürk’ün askeriyim demekle olur. Böyle olunca cümle âlemi ben bir gözle gözlüyom demektir. Alevi de, Sünni de, Hristiyan da hepsi benim canım cananımdır. İşte bir gözle gözlememiz ilazım. Zaten Bektaşîliğin felsefesi budur. Bilmiyom benim görüşüm bu. Ben Sünni’yi de canım gibi severim Alevi’yi de canım gibi severim. İkisini de birleştiren: ben ne Sünnü’yüm ne Alevi ben Türkoğlu Türküm Atatürk’ün askeriyim. O zaman ikisini de ayırt etmemiş oluyoz. Atatürk’ün askeri oluyoz. Türkoğlu Türk oluyoz. Bu ayrımlar yoksa ne var bitek insanlık var sevgi var.”

“Alevi olduğumu söylesem Sünni’yi dışlamış olurum, Sünni olduğumu söylesem Alevi’yi dışlamış olurum. Herkesi bir görmek lazım.” diyerek Bektaşî felsefesinin temelinde de yatan insan merkezli anlayışı özetlemiştir. 72 milleti bir gözle görmeyi öğütleyen Yunus Emre, Âşık Veysel gibi Dertli Garip de tüm ayrımları bir kenara bırakıp yalnızca toparlayıcı unsurlarda birleşmek gerektiğini vurgulamıştır. Atatürkçü olmayı ve Türk olmayı birleştirici unsur olarak görmesi ise Cumhuriyet değerlerine ne derece bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Dervişlerin, sufilerin, abdalların, erenlerin ayrımcılığı değil, birlikte olmayı vurgulaması ruhsal bilgiler temelinde anlam bulmaktadır. “Aynı varlık her bedende” diyen Âşık Veysel’in dizeleri ile benzerlik görülmektedir.

Dertli Garip sözlü gelenek içinde öğrendiği bilgilerini dünya görüşü haline getirmiş herkesi aynı gözle görmek gerektiğini savunmuştur. Düşüncelerini şu sözlerle açıklar:

“Yeryüzünün çiçekleri hepsi bir renktedir. Senin donun bana benzemez benim donum sana benzemez hepsi bi renktedü. Huyları birbirine benzeyen olur ama donları benzemez. Bektaşîye, Mevlana’ya, Yunus Emre’ye bağlanan, zannetmem ki insan ayırt edeceğini. Onlar insanlığı, sevgiyi saygıyı yaydılar eğer biz de onların sözüne gidecek olursak öyle olmamız ilazım.”

Hacı Bektaş’ın, Mevlana’nın, Yunus’un yolundan giden bir kimsenin insan ayırımı yapamayacağını söyleyerek yol içinde bağlı olduğu yerin, aslında kişinin hayatındaki etkisine dair de bilgi vermiştir. Dertli Garip, yol ulularının peşinden gitmenin formülü olarak ise sevgiyi işaret etmiştir.

“...dervişlük kolay değil kızım dervişlik Hacı Bektaş’a, Mevlana’ya, Yunus Emre’ye yakışı bunlardu dervüş. Bunların yoluna gitmek için ne yapmamız ilazım birbirimizi sevmemiz ilazım. Onun koyunda kaybetinde olmamamız ilazım. İsteyen var istemeyen var. Bunlardan vazgeçip birbirimizi sevmeye çalışalım. Birbirimizi seversek onlar ölmez. Onlar içimizde yaşıyo zaten emme biz birbirimizi sevmesek öldü, öldü onlar. Hacı Bektaş da öldü, Mevlana da Öldü, Yunus Emre de öldü. Biz birbirimizi seversek kalbimizde yaşar onlar.”

Dertli Garip’e göre; Hacı Bektaş, Mevlana, Yunus Emre gibi mutasavvıflar sevgi, hoşgörü, bir olmak gibi insana yakışır güzel davranışları öğütlemiştir. İsmi zikredilen bu dervişlerin yolundan gittiğini söyleyen kişiler şayet sevgiden, hoşgörüden yoksun ise bu yol ulularının düşünceleri yaşatılamaz ve onlar da felsefi olarak ölü sayılır. Zira beden olarak ölü bir kişiyi yaşatan geleceğe aktardığı fikirleridir. Bu nedenle yolda olmak birilerini takip etmek onların fikirlerinin özüne bağlı olup onu uygulamaktan geçer.

2.4.3.Dertli Garip’e Göre Musahiplik

Alevi geleneğinde yol kardeşliği anlamına gelen ve iki ailenin birbiri ile musahip olması ile anlamlı olan kavram ve durum Dertli Garip’e göre farklı yorumlanan bir anlayıştır. O musahipliği şu şekilde izah etmektedir:

“Kim kime sahip oluyorsa muhasip odur. Misal biz şimdi Âşık Aşur’unan musahip olduk. Âşık Aşur, Kırca köyünde ben de Gümüşhacıköy’üneyim. Benim bi yerime bir şey olsa Aşur ağanın habarı olmaz, Aşur Ağa’nın bir yerine bir şey olsa benim habarım olmaz. Hısımlıkta haberi olmaz ama muhasipte dışı kişi bir şey sahip olursa o sahip olur, o sahip olursa dışı kişi sahip olur. Kim kime sahip olursa musahip odur. Sözü fakirane bizim hanımınan kendime getireyim sözü. Âşık diyo ki anca Balım Sultan bilir benim halımdan diyo. Çünkü bana bir şey olsa o benim Balım Sultan’ım. Bana bir şey olsa o benim halımdan bilir, ona bir şey olsa ben onun halından bilirim.”

Dertli Garip, musahip olmayı eşi ile birbirlerine sahip olmak şeklinde yorumlamıştır. “Kim kime sahip ise musahip odur.” diyerek musahipliğe daha günümüz şartları içinde rasyonel, seküler bir yorum getirmiştir. Alevilikte “yol kardeşliği, ahiret kardeşliği, kardeş tutma” anlamlarında kullanılan musahip kelimesinin Dertli Garip’in anlam dünyasına karı-kocanın birbirlerine bağlılığı, birbirlerine sahip çıkması olarak yerleştiğini söylemek mümkündür. Kendisine bir şeyler danışanlara da böyle nasihat vermekte olup eş olma durumunu birbirinden sorumlu tutulma anlayışı ile birleştirip aktarmaktadır.

2.4.4.Dertli Garip’e Göre Ruh Göçü, Kalıp Değiştirme

Bilindiği üzere Alevi inanç mensubu çoğu kişi ölümden sonra yeniden dünyaya geleceğine dair bir inanca sahiptir. Bunun ismine tasavvufçular tenasüh, batılı tinsel gruplar reenkarnasyon, Anadolu halkı ise ruh göçü, kalıp değiştirme demişlerdir. Bu inanç ahiret inancını reddetmeyen, kıyametin kopacağı ana kadar ruhun kalıp değiştirmelerle tekâmül ettiğini düşünen bir inançtır. Bilhassa geleneksel derviş olarak önceki bölümlerde bahsedilen kişiler, dedeler, talipler söz konusu inanca sıkı sıkıya bağlıdır. Ancak kendisini çağdaş derviş olarak nitelendiren Dertli Garip, bu inancı eleştirir ve ruh göçüne inanmaz. Bunu şu şekilde izah etmiştir:

“Önceden ruh bir kalıptan diğerine geçer diye inanılıdu Ali hoca inanıyordu, fakirane ben inanmıyodum. Neden inanmıyodum. Ölen biri ‘uf’ dedi miydi orada pili biter. Yalunuz, kalıp değiştirme olayı nedir? Sen şimdi Ali Hoca öldü diyelim ama sen onun dört dörtlük yolunda gidiyosan Ali Hoca’nın yolunu takip ediyosan, izindeysen, o isen, o zaman kalıbı nasıl değiştiriyon diyola ki tıpkı Ali Hoca bu diyola, bu öyle anasından dünyaya gelme değil. Bu yaşarken ki alıp verme. Yoksa öldükten sonra tekrar ana karnından dünyaya gelme Ali olacak Veli olacak şöyle böyle bir şeyler değil. Biz diyok ki, evel Ali idi sonra Veli oldu diyok, neden diyok peki bunu, Hacı Bektaş, Ali’nin her hareketini takip etti yoksa şahısa şahıs o gitti anadan bu geldi değil. Ne yaptı? Kültürünen düşünceyin, ula bunu Ali nasıl yapmış böyle yapmış eger ben de Ali’ye uyacaksam diyo, yoluna izine gidecek olusam muhakkak Ali’nin her hareketini yerine getümem gerek diyo. Bundan dolayı evel Ali’ydi sonra Veli oldu diyola. Sen yaşarken ki hareketinden belli olacak senin kime hizmet ettiğin. Kimi vücudunda taşıdığın, kimi zihninde taşıdığın hareketlerinden belli olacak. Yoksa öte dünyaya gidecem gelecem, Allah’ını işi gücü yok onu oraya soksun oradan çıkarsın,

sanki davarı ahura sokuyon çıkarıyon. Geçende karşılaştım. Cümbüşcü Hasan'ın bir söylediği vadu “Günde yüz bin defa doğar Hüseyin” diye dünyanın neresinde olursa olsun Hüseyin'in methisanesi nerede oluyosa Hüseyin orada doğmuştur. Yoksam Hüseyin'i katlettile, orada öldü bitti bundan sonra tekrar doğacam dünyaya gelecem bu işler oldu bitti. Ne yapacan onu sen canlandıracan, sözününen sohbetininen sen getürecen onu yeniden dünyaya. Ali Hoca'nın o hesaplarına ben karışmazdım genelde.”

Dertli Garip'in, kalıp değiştirme inancına geleneksel dervişlerden farklı baktığı aşikârdır. Ona göre kalıp değiştirme bir kişinin yolundan gitmekle olur. Örneğin: Hacı Bektaş Veli'nin bugün yolunu süren kişi hal ve hareketleriyle olsun, duruşuyla olsun eğer onun gibi yaşayabiliyorsa işte o zaman söz konusu kişi dünyada yeniden bedenlenmiş olur. Bir kişinin izinden gidip onun düşüncelerini yaşatmak ve her halle onun gibi olmak, Dertli Garip'e göre işte kalıp değiştirme budur. Onun kalıp değiştirmeye getirdiği bu yorum yöredeki çağdaş dervişler arasında da genellikle kabul edilen bir yorumdur.

2.4.5. Dertli Garip'e Göre Sevgi

Dertli Garip, sevginin kâinatın mihenk taşlarından biri olduğunu düşünmektedir. Ona göre çiftler arasında başlayan sevgi dışarıya da sirayet etmektedir. Şöyle ki iki insan eğer birbirini yürekte severse bu sevgi başka insanlara da yansır. Bu anlayış aslında rasyonel hayat içinde de gerçektir, doğrudur. Aşağıda kendi ifadeleriyle sevgiye ilişkin tespitleri verilen Dertli Garip, eğer ben evde hanımla mutluysam evden ayrılırken mutluysam gittiğim yerde de o sevgi ve mutluluğu etrafıma yansıtırm demmiştir. Ona göre sevgi çiftler arasında doğar ama etrafa da yayılır. Bulunduğu ortama sevgi götüren kişi de dini olarak arif ve temiz bir kişidir. Bu yüzden Dertli Garip der ki eğer içinde sevgi varsa Allah da sende Ali de sende Veli de sendedir der. Özellikle “Karı koca arasındaki sevgi, bütün kâinatı yaratan sevgüdür.” sözü; erkek ve dişinin sevgi temelinde birleşmesinden ortaya çıkan durumun bir yaratım olduğunu işaret etmesiyle önemli bir gerçekliğe işaret eder. Bu durumu şöyle izah eder:

“En fazla bir tane dikkat etmemiz gereken nokta var. O da nedir? Karı koca arasında birbirine sevgiyle bağlanacak olursa. Allah da sende, Ali de sende, Mevlana da sende, hepsi sende. Eğer karı koca arasındaki sevgiyi birbirimize veremeyecek olursak birbirimize bağlamayacak olursak arada ufacuk hatalar olacak olursa Ali de bende, Veli de bende demek heralde yalan olur zannedirim ben. Bunlar, Allah'dan alalım ki Hacı Bektaşlar, Yunus Emreler ve şimdiye kadar gelen bütün âşıkları alalım bunları yaşatabilmek için en fazla karı koca arasındaki sevgiyi yaşatmamız o sevgiyi bağlamamız ilazım. Karı koca arasındaki sevgiyi bağlayamasak. Misal ben hanımınan bileyim ben parka giderken sabahınan buna desem ki ‘Hoşça kal sevgülüm’ ‘Hadi güle güle sevgülüm’ dese ben parka sevgiyen gitmiş oluyom, orada sevgi yaratıyom. Emme ben buna gidiyom sana ne o da gidersen git bana ne kelimesi, o hırçman gittiğim zamanda arkadaşların yanına vadağumda o hırçı orada sarf ederim çünkü içeri-

doldumuşum o hırçı. Hırç verecem onlara, işte karı koca arasındaki sevgü bu kadar önemlidir. Karı koca arasındaki sevgi bütün kâinatı yaratan sevgüdür. Allah da sende Ali de sende Peygamber de sende Veli de sende. Hepisi sende. Karı koca arasındaki sevgiyi yaratamıyorsa, Ali de bende Veli de bende dese de orada mutlaka bir hile vardır.

Şimdi o bir sevgüdür ki o, demin rüya hesaplarını anlattın. Üryanda hiç kimseyne uğraşmazsın kiminen uğraşsun biliyon mu? Bunuğunan (eşini gösterir) sevgiye girer. Bu da ne yapar hiçbir şeyinen uğraşmaz senünnen sevgiye girer, seninünen hallaşmaya girer çünkü sevgüsü sende. Emme öyle olmazsa, gece küsülü yatarsanız üryanızda çirkin olur, bütün her hareketinizde çirkin olur. Bilmiyom ben böyle düşünüyom. Zaten ne diyo cenabı Allah “Bütün kâinatı yarattım, benim bir mekânım var, o mekân yarattığım kullarımın temiz kalbidir.” diyor. O zaman Hak beni Âdem’deyse Hak dedüğümüz insan cemalındaysa, her gördüğün insana güzel bakmada yarar var.”

Görüldüğü gibi Dertli Garip için sevgi farklı anlam dünyalarına çıkmaktadır. Sevmek, yaratılanı güzel görmek onun için çok önemlidir. “O zaman Hak beni Âdem’deyse Hak dedüğümüz insan cemalındaysa, her gördüğün insana güzel bakmada yarar var.” Billhassa buradaki cümlesi Yunus Emre’nin “Yaratılanı severiz Yaratılan’dan ötürü.” özdeyişiyle aynı inanç ve aynı gelenek içinde sarf edilmiş sözlerdir diyebiliriz. Sevginin önemi ve uygulama sahasında eşle ilişki temelinde değerlendirmesi inancının sosyal yönüne işaret eder.

2.4.6.Dertli Garip’e Göre Aşk

Dertli Garip gibi derinlikli bir kişiliğin anlam dünyası da kendi gibi son derece doludur. Onun aşk hakkındaki görüşleri, özgün ve pratik hayata değen görüşlerdir. O, aşkı şu şekilde anlatmıştır:

İtikat ve aşk güzeldir aynı zamanda felakettir. Neden güzeldir neden felakettir? İtikatla aşkı eğer terbiyeleyip marifetle yürütüsen aşk da itikat da güzeldir. Emme marifetle yürütmesen, sen burada konuşuyosun, sen Ali’sin derim. Bunu marifetlendümezsem. Sana belimi kucaklattırırım ve senin bana zararın dokunur. Heralde bilmiyom böyledir.

Ben burdan ağrı geliyom zaten. İhsan Ağa bana demiştir ki, Cumayı Ağa’nın ne itikati ne aşkı var demiştir. Orada ben dedim ki ben itikati da severin aşkı da sevirim, itikati da sevmem aşkı da sevmem. Marifetli aşk ve marifetli itikata ben aşığım. Emme marifetsiz aşk ve marifetsiz itikada karşıyım. Adamın etrafında kurt gibi döner koyunu kurda yedürün dedim. Sonra Fota İhsan bana bu kelimeyi konuşmadı. İrametli Sadık Ağa derdi ki (Çürük sadık) Cumayı Ağa bir adamın konuşken birdenbire belini gucaklattıma, aklımda de. Onun her yönünü pirimpak görürsen o zaman korkma, hemen belini kuçaklattıma sonra kendünü kurtaraman derdi. Böyleyim işte ben.”

Görüldüğü gibi Dertli Garip’e göre aşk da itikat da hem olumlu hem olumsuz yönleri olan hallerdir. Aşk, insana yüksel duygular katıyorsa ve insana dair muhabbeti

artırıyorsa güzeldir, marifetlidir. Ama “ya benimsin ya toprağın” diyorsa sadece ben seveyim diyorsa aşk adına Hak görmezden geliniyorsa o aşk zararlı ve olumsuzdur. Bunun yanında itikat da iyi ve güzel bir duygu oluyor insanı saflaştırıp artırıyorsa güzel ama itikat adına körlük, cahillik ve zulüm meşrulaşıyorsa o zaman o itikat da insana yakışmaz demiştir.

2.4.7. Dertli Garip’e Göre Ariflik

“Tanıyan, bilen, vâkîf ve âşina olan, halden anlayan” gibi mânalara gelen ârif, daha çok tasavvufta kullanılan bir terimdir” (Uludağ, 1991: 361). Dertli Garip’e göre de halden anlayan, karşısındakinin duygu durumunu bilen manalarına gelmektedir. Bunu şu şekilde açıklar:

“Karşısındaki muhabbet yapan insanda ecücük bir ariflik yogusa, o zaman ben şunu konuşuyum diyen adam yine puçalar. O konuşmanın o muhabbetin yarısı bende ise yarısı da sende, hatta benden bile fazla sende. Sen deminden beri bir şeyler diyosun, sen onları demesen ben karşında senin ne diyeceğim ki yani bunların hepsi böyle.”

Dertli Garip’e göre arif kişi, muhabbet ortamında nasıl tavır takınacağını bilir. Yeri geldiğinde susar, yeri geldiğinde ise konuşarak muhabbetin seyrine yön verir. Bu anlamıyla arif kişi Dertli Garip’e göre nerede, kime, ne diyeceğini bilen insandır. Muhabbet, ariflerin hâli ile anlamlı bir ortamdır. Muhabbetlerde halce derinleşmiş olma muhabbetin niteliğini gösterir. Birinin vaazı değil alıcı ve vericinin Arifliği muhabbeti muhabbet yapar. Arifler, bu anlamda hem alan hem verendir ve bu ortamda öğrendiği ilişkiyi gündelik hayatlarına aktaranlardır.

2.4.8. Dertli Garip’e Göre Alçakgönüllülük

Dertli Garip, kendi şiirlerini yorumlarken yahut bir düşüncesini belirteceği zaman “fakırane benim fikrim, bu fakırın dedikleri” şeklinde konuya giriş yapmaktadır. Bu, onun yol içinde aldığı terbiye gereği mütevazılığının işaretidir. Bunun belirtilmesi onun dünya görüşü için önemlidir. Zira dervişlerin ve erenlerin mahlaslarına bakılacak olursa karşımıza hep insanların toplumsal hayatta düşük anlam yüklediği sıfatlar çıkacaktır: Zefil Ali, Kul Fakır, Derviş Edna³⁹, Sersem Köle gibi örneklerde görüldüğü üzere dervişler, kendilerini her daim Allah’ın büyüklüğü karşısında en alt makam, kulluk makamında görmektedir.

“Işık Ruhan eğil kulluğa eğil
Kul oldukça Şâhlık alır giderdim”

diyen Dertli Garip’in ilk zamanlar rehberi olan Ali Hoca (Işık Ruhan)’nın da belirttiği üzere burada “kul” olmak en yüksek ruhsal aşamadır. Bu sebeple Dertli Garip dâhil dervişler, erenler, abdallar daima en alt sıfatlarla kendi konularını adlandırır.

2.4.9. Dertli Garip’e Göre Dedelik Makamı

Dertli Garip, kendi makamı ve varlığı üzerine eleştirel düşünürken bu eleştirel düşünceden Alevilikte liderlik makamında olan Dedeler de nasibini almıştır. Dedelik makamı ve Dedeler hakkındaki fikirleri sorulduğunda aşağıdaki görüşlerini dile getirmiştir:

“Şimdi bi sohbet oldu dediler ki mutlaka bir dede olmalı toplumun başında, lider olarak baş olarak gibi. Hacı Bektaş’ın yolunu erkânını dört dörtlük tam yerine getiriyosa ben dedeyim demeli yolu erkânı yürütmeli ama Hacı Bektaş’ın yolunu erkânını dört dörtlük yürütemiyorsa kendini ben dedeyim saymamalıdır. İşte içlerinden talip olarak biri dört dörtlük Hacı Bektaş’ın yolunu erkânını yerine getiriyosa işte ona benim evvallahım var. Yani böyle bir konuya girildi bugün. Yoksa dört dörtlük yerine getirmiyosa isterse Ali’nin kendi oğlu olsun, dört dörtlük yerine getiriyosa isterse talip isterse dede olsun benim için hiç fark etmez. Bilmiyom bu benim kendi görüşüm. Hatta Foto İhsan bile dedi. Şimdi böyle dede olmalı hesapları var ya. Şimdi bir dede yanına geldi, ben dedeyim derse orda kırklar oluşmaz, oraya büyüklük küçüklük girer. Emme bir dede ben dedeyim emme, muhabbetlerde bende sizin gibi bir talibim deyip beni kabul ederseniz derse işte o zaman kırklar oluşmuş olur orada. Orada büyüklük küçüklük olmaz. Benim fakırane düşündüğüm bu. Ben bizim yeğen Ankara’dayken bir dede bir âşık almış emmimin yanına götürüyem demiş. Hemen dede gelü gelmez bana daldı. Yani ben hoş görüyom tabi yav sen Cumayı Babaymışsın ben kırkların ismini bulamıyom diye ilk evvel buradan girdi bana. Ben o zaman sana şunu söyleyem dedim, “İlk evvel sen anayınan nasılsın?” dedim. “İyiyim.” dedi. “Yalunuz yalan söyleme.” dedim. Eğer anaynan iyi isen ilk önce kırkları dişi ile kişi arasında oluşturmam lazım ondan sonra bir de Balım Sultan toplumu vardır bir de orada kırkları oluşturmak lazım. Bu nasıl oluşu? Bunun için de sevgi lazım. Gerek dişi kişi arasında gerek Balım Sultan muhabbetinde sevgi olmazsa onun ismini bulamazsın. Epey daldı bana, yalunuz yanındaki âşık Cumayı Baba doğru söylüyo diyo. Neyse uzatmayalım.”

Dertli Garip anlattıklarından da anlaşılacağı üzere tarikat sistemine ve tarikat şeklinde hiyerarşik bir biçimde yapılanmış öğreti sistemine karşı gelmektedir. En doğru bilgiyi en iyi kim uyguluyorsa o ortamın o durumdaki lideri o kişidir demektir. Bu anlamda dedelerin soydan gelme ile topluma önderlik yapmalarını eleştirerek bunun yerine muhabbeti, sevgiyi ve toplumsal dengeyi ön plana çıkarmaktadır. Dedelerin ancak böyle olursa Hacı Bektaş Veli erkânını devam ettirebileceğini de söylemektedir. Genellikle dedelerin muhabbet ortamlarında buldukları makam sebebiyle bilirkişi olarak davrandıklarını ama bunun yanlış olduğunu dile getiren Dertli Garip, kırklara atıfta bulunarak dedelerin muhabbet içinde makamını bir kenara bırakıp orada “muhabbetin talibi” olarak yer almaları gerektiğini söylemiştir. Hz. Muhammed’in miraç sonrası yolunu Kırklar’a uğratması ve içeriye “peygamber” olarak değil bir garip dervişim diyerek girmesi hadisesini hatırlatan Dertli Garip, günümüzdeki dedelerin de aynı alçakgönüllülük içinde olması gerektiğini vurgulamıştır.

2.4.10. Dertli Garip'e Göre Nefis Terbiyesi

Nefis; tarih boyunca birçok dinde ve öğretilerde dikkat edilmesi, kendisi ile baş edilmesi yahut ehlileştirilmesi gereken unsur olarak kabul edilmiştir. Özellikle tasavvuf öğretisinde, erenlik ve dervişlik geleneğinde nefisle mücadele önemlidir. Dertli Garip nefis mücadelesine dair avcılık konusu ile bağlayarak ilginç bir hikâye aktarmıştır. Hikâye vasıtasıyla nefis ile mücadele ve arifçe davranma hakkında bilgi vermeye çalışmıştır.

“Çürük Sadık anlatıyo, ben fakırım sığır güdüyom Karaköy'den Gürpeş'e silah omzumda dolaşıyom. Avcı diyip yanına geldi, 'Enişte sen o kadar avcılık yaptın nişan almayı biliyon mu?' dedim diyo. O da yav ben kaç senedir avcıyım bilmen olu mu diyo. O zaman bir nişan al da görüyüm diyo. Şimdi iki dizi üstüne geliyo tüfeği doğrultuyo. Çürük Sadık, sen avcı değilsin diyo. Niye kayıncı neye değilim diyo. O da 'Sen namluyu kendine tutacaktın ki ben senin avcı olduğunı bileceğidim.' diyo. Burada bir hesap var burada. Orada namluyu kendüne tutup kendünü öldürmek değil buradaki hesap. Sen okumuşun çok namlular sana çevrilir. Sen namlulardan korkma, herkesi hoş gör, nasıl davranacağını bil, ona buna sataşip düşman kazanmaya çalışma, terazünü bil. Şimdi terazünün bir kefesine koyduğuna yakın bir şey korsan kılı kılına gelir değil mi, öteki gözüne sineğin kanadının ağırlığı kadar bir şey olsa terazi bozulu, bu nedür bu, kıymetini bil.”

Dertli Garip'in anlatmış olduğu olayda Çürük Sadık, avcı olduğunu iddia eden kişiden nişan almasını ister. Söz konusu kişi de dizlerinin üstüne çökerek nişan alır. Çürük Sadık ise onun avcı olmadığını şayet avcı ise nişanı kendisine alması gerektiğini söyler. Buradaki tüfek bir semboldür. Bu sembolle anlatılmak istenen önce kendimizi yani nefsimizi hedef almamız gerektiğidir. Dervişler için nefis terbiyesi yolda ilerlemek için son derece önemlidir. Dertli Garip de bu hadiseyi anlatarak nefis terbiyesi ile ilgili işaretler vermiştir.

Anlattığı olayın hemen peşinden “Sen namlulardan korkma, herkesi hoş gör, nasıl davranacağını bil, ona buna sataşip düşman kazanmaya çalışma, terazünü bil.” nasihatıyla türap olmayı öğütlemiştir. Yolda türap olmak yani alçakgönüllü olmak nefisini terbiye etmekten geçer. Bunu iyi bilen Dertli Garip aktardığı hadiseden hemen sonra bu cümleleri kurmuştur. Nefis kişinin asıl yenmesi gereken, uğraşması gereken noktadır. Bunun için her şeyin kendisi tarafından nasıl görüldüğünün değerlendirilmesi gerekir. Kişi bu değerlendirmeyi olayın kendi açısından nasıl görüldüğünün tespiti ve bu durumun bütün için ne anlama geldiğinin tespitini yaparak sağlar. Bu sebeple avcı kendisini eleştiren, kendindeki vahşiyi öldürenidir. Başkasını yargılayan, suçlayan ve yok eden; nefsi ile mücadele eden değildir.

2.4.11. Dertli Garip'e Göre Âşık, Sadık, Muhip⁴⁰

Genel olarak sözlük anlamlarıyla ele aldığımız bu terimleri, Dertli Garip hem geldiği sözlü gelenek bağlamında hem de kendi anlam dünyası çerçevesinde tanım-

lamıştır. Onun verdiği tanımların temelinde dervişlik tanımında olduğu gibi “sevgi” yatmaktadır. Esasen bu kelimelerin sözlükteki ilk anlamlarına⁴¹ bakıldığında karşımıza sevgi temelli karşılıklar çıkmaktadır. Dertli Garip de şunları belirtmiştir:

“Muhip demek talebeliktir, güzel insanı seçmektir. Âşıklık, zaten âşık olmazsan güzel insanı seçemezsin. Önce âşık olur sonra muhip olursun. Hikâyede ne yapmış. Bir kıza âşık oluyor, oraya geldikten sonra bizi mutlu ettin, benim kırk budağım var onu buraya getirelim o buraya yakışır diyo. O da dediğin bu mu diye kırk budağı gösteriyö. Kırk budak senin vücudundaki kırk boğumdur, konuşmandır boğazındır, dilersen buradan çıkarır mumu yakarsın ışıtırın dilersen mumu söndürürsün. Kırk budakta şemalarım yanar, insan vücudu kırk boğumdur. O zaman sende bir ışık görüp insanlar sana hayran oluyor. Sadıklar ise sözüne sadık olanlar. Bir işi yaparım diye söz verdikten sonra onu yerine getürüsen işte sadık sensin. İkrara bağlı olandır sadık. Sözünde duran, güzellik yaratan. Sadıklığı da kendin yaratacaksın, muhipliği de kendin yaratacaksın, kırk budağı da kendin bileceksin. Bunların hepsini kendün yaratacaksın. Belki benim dediklerim seni tatmin etmedi, neydeyim acemilik.”

Dertli Garip’e göre muhip güzel insanı seçmektir ve talebeliktir. Talebelikte eğitim aldığın yere bağlıdır. Âşıklık ise ilk aşamadır. Kişide bir duygu oluşması gerekir. Bu duygu olmadan menzile varılmaz. Yolda önce âşık sonra muhip olunur. Sadık ise sözünde duran ve güzellik yaratan kişidir. Buradaki sözde durmak ikrara bağlıdır. Her biri de kırk budak ile sembolleşir. Kırk budak kişinin boğazıdır. Söz kırk boğumdan çıkar. Dolayısıyla söze sadıklık, güzelliği görmek ve hizmet etmek dervişin temel özelliklerinin anlaşılmasını kolaylaştırır.

1.4.12. Dertli Garip’e Göre Hak

Alevî inanç dünyasında “Hak” kavramı önemli bir yere sahiptir. “Hak-Muhammed-Ali” gibi bir üçlemenin olması, “Hakk’a yürüdü”, “Hak kabul etsin” gibi kalıplaşmış sözlerin olması bunun en büyük delilidir. Normalde Hak, Allah ve ona bağlı sistemin (Hak sistem), O’nun eli olan düzenin ve adaletin Alevî terminolojisindeki ismi iken, Dertli Garip bunu farklı bir şekilde aktarmıştır. O, Hakk’ı sevgi ile bağdaştırmıştır.

“Hak dediğimiz sevgidir, bundan iyi de sevgi olmaz, sende sevgi olmasa sen telefon edip Cumayı Emmi gel demezsin. Ondan sonra bizde bir sevgi olmasa hemen geliyoh yavrum diye gelmezdik. Sevgi bu işte sevgi yoksa yenecek bir şey değil.

Hak dediğimiz şey de budur zaten sevgidir yani. İnanmasan var ‘Allah’a sor beni.’ kelimesinden ‘İnanmasan var vicdanına sor beni.’ kelimesi şahanedir. Ondan başka bir şey yoktur. Biçareye diyolar ki “Hak Hak deniyo bunun mekânı nere” diyorlar o da “Çağımız vicdanınızı dinlen o size haber verü” diyor. Budur yani.

Görüldüğü gibi Dertli Garip, sevgi ve Hak kavramlarını birleştirmiştir. Hakk’ın mekânı olarak da vicdanımızı işaret etmiştir. Gaziler Ovacığı erenlerinden olan Biçare’nin sözüyle de söylediklerini delillendirmiştir. Ona göre sevgi Hak’tır. Hak,

sevgidedir, vicdandadır. Dertli Garip'in dünya görüşü içinde verilenlerin özü; saygı, sevgi, hoşgörü, turap olmak gibi insani ve evrensel değerlerdir. Kendisini çağdaş derviş olarak nitelendiren Cuma Zeytönlü, ahlaki değerleri dervişliğin, insan olmanın ilk basamakları haline getirmiş bir kişidir. İlahi niteliklere büründürölmüş birçok kavram Cuma Zeytönlü'nün açıklamalarıyla maddi deneyimlenebilir bir anlama kavuşmuştur. Düşüncesinde olağanüstölüğe yer yoktur. Eş ile sevgi temelli kurulan ilişkinin yüceltilmesiyle yoruma başlar toplumun birlik-beraberlik ve saygıyla bütünleşmesini hedefler. Bu hedeflediği dünyayı ise insan olmanın Hakk'a uymanın bir gereği olarak sunar.

3.Sonuç

Cuma Zeytönlü, Gaziler Ovacığı erenler geleneği içinde olan bu dervişlik geleneğinin içinde yetişen ve kendisini çağdaş derviş olarak adlandırabileceğimiz nadir örneklerdendir. Çalışmamız boyunca onu doğru anlatabilmek için birebir yazılan her konu kendisine sorulmuş ve kendisinden alınan bilgilerle yazılanlar tekrar düzenlenmiştir. Bu da yaşayan bir dervişin, hakkında yazılan makaleye doğrudan müdahale edip doğrudan kendisinin ve sözlerinin anlaşılması hususunda örneklik teşkil etmektedir.

Cuma Zeytönlü geleneksel dervişliğin gelişip, dönüştüğü ve günümüzde aldığı halinin yaşayan örneğidir. Az şiiri olmasına rağmen yörede yaşayan dervişleri bilen onlarla muhabbet eden ve o muhabbetlerle belli bir anlam dünyası oluşturup günümüzde de halen bunları paylaşmaya çalışan özel kaynaklardan biridir. Kendisi aynı zamanda inandığı gibi yaşayan bir kişidir.

Makalemiz; Anadolu'da unutulmuş irfan geleneğinin türap olan, toprağa saklanan cevherlerinin işlenmesi anlamında, Anadolu'da bulunan yüksek değerlerin nasıl anlaşılıp nasıl değerlendirilmesi gerektiğine bir örnektir. Dertli Garip'in yaşadıkları ve inandıkları arasında paralellikler olduğu makale boyunca anlatılmıştır. Makalede Derviş Ruhân ile başlayan ruhsal yolculuğunu daha sonra onun kendince eksikliklerini ve yetersizliklerini görüp eleştirmesine değinilmiştir. Geleneksel dervişler ile çağdaş dervişler arasındaki farkın anlaşılması da bu eleştiri noktalarında ortaya çıkmıştır. Dervişlik tek tip olmak değildir. Sosyal ve tarihsel belirlemelerin sonucunda sahici olmak ve gerçek olmak ile ilgilidir. Gelenek içinde farklı olanları kendi içinde anlayıp herkesi şahıs olarak kabul edip ve o şahısların hepsinin bütüne hizmet ettiği doğrultusundaki kanaat ile değerlendirip, bütün farklı anlayışların birleştirilmesi dervişliğin sosyal fonksiyonunun anlaşılmasında önemlidir.

Dertli Garip'e göre Bektaşilik bağdaşmaktır. Bir ortamda kim bağdaşmayı sağlıyorsa, insanlar arasındaki uyumu güveni kim sağlıyorsa Dertli Garip'e göre Bektaşî odur. Bektaşîliği bir tarikat sistemi içinde anlamayıp gündelik hayat pratiği içindeki davranış kalıplarını oluşturan bir sistem olarak anlamış olduğu söylenebilir. Onun kafasındaki Hacı Bektaş, tarihsel bir şahsiyet değildir. Tarihsel konular Dertli Garip'in hiçbir zaman ilgisini çekmemiştir. Aslında bu görölen ve gösterilen özellikler

Dertli Garip üzerinden Anadolu'daki irfan geleneğinin nasıl işlendiği ve nasıl yaşandığının da işaretlerini vermektedir. Tarikatlarda daha çok tarihsel olaylar, tarihsel şahsiyetler, efsane ve menkıbeler aktarılırken Dertli Garip'in de içinden geldiği erenler süreği dervişleri hakikatin pratik hayatın içinde yaşanabilecek bir bilgi olduğunu iddia etmişler buna da gerçeklik demişlerdir. İşte bu gerçekliktir ki yaşamın emeli olarak eşine sahip çıkmayı, aşına sahip çıkmayı işine sahip çıkmayı gerektirmiştir. Bu manada işine sahip çıkarak çalışkan olmuşlardır, aşına sahip çıkıp haramdan uzak durmuşlardır, eşine sahip çıkıp temiz bir nesil iyi bir toplum yaratmayı eşiyle kurmuş olduğu bu sevgi saygı ilişkisi temelinde şekillendirmeye çalışmışlardır. Bunlar Anadolu'nun unuttuğu ama yeniden toplumun derlenip toparlanacağı zamanlarda sahip çıkması ve muhatap olması gereken temel bilgilerdir. Dertli Garip; Amasya'nın Gümüşhacıköy ilçesinde yaşayan bir BAĞ-KUR emeklisi, zor şartlarda geçimini sağlamaya çalışan bir irfan çeşmesidir.

Çalışmamız boyunca Dertli Garip'in hayatının ve deyişlerinin bütünlüğüne bağlı kalınarak bu makale meydana getirilmiştir. Deyişlerinin ve hayatının makale formatına dönüştürülerek kalıcılığı sağlanmıştır. Sözlü kültür içinde önemli bir yeri olduğuna inandığımız Dertli Garip'in yapılan bu çalışma ile geleceğe aktarılmasına vesile olunmuştur. Özellikle dervişliğin ne olduğu, geçirdiği süreçler geleneksel ve çağdaş dervişler arasındaki yorum bilim (hermeneutik) farklılıklar Dertli Garip örneği ile ortaya konulmuştur. Bilhassa yöredeki geleneksel dervişler üzerine çalışmaların mevcut olması fakat çağdaş dervişler üzerine akademik çalışmaların kısıtlı olması dervişlikteki sürekliliğin ve derviş grupları arasındaki farkların ortaya konulması açısından önem arz etmektedir. Son olarak şunu söylemek yerinde olacaktır: Geleneksel derviş olsun çağdaş derviş olsun her ikisinin de ortak noktası; insanları bir görerek sevginin, saygının kutsallığını kabul etmektir. Söz konusu güzel davranışlar dervişliğin alametlerindedir.

Sonnotlar

- 1 Atatürk'ün "mehdi" olarak görülmesine ilişkin Âşık Kul Fakır'ın şiiri için bkz: (Işık 2018: 186).
- 2 Nefes, 11'li Hece Ölçüsü
- 3 Mehman-mihman: misafir
- 4 Gözekle: gözetlemek
- 5 Nasihatname, 11'li Hece Ölçüsü
- 6 Koğun: kovun
- 7 Veran: 1. viran, iyesiz ev. 2. Çürük, yıkılmış, çökmüş yapı vb. için.
- 8 Medetname, 11'li Hece Ölçüsü
- 9 Viran, yıkıntı
- 10 Şehirin, muhitin
- 11 Desteğiniz, korumanız
- 12 Nefes, 11'li Hece Ölçüsü
- 13 Hoşnut olmak
- 14 Hacı Bektaş evlatlarında Sefa Ulusoy'a ithafen yazılmış bir deyiş.
- 15 Kalıbında, elbisesinde, görüntüsünde
- 16 Rum diyarına, Anadolu'ya

- 17 Budayıp, düzenleyip, yetiştirttiğim
 18 Nefes, 11’li Hece Ölçüsü
 19 Göfer: cevher, nefes
 20 Nefes-Medetname, 11’li Hece Ölçüsü
 21 Nefes- Pir’e Güzelleme, 11’li Hece Ölçüsü
 22 Daru: mısır
 23 Çeç: henüz samanla karışık, kalburdan geçirilmemiş tahıl yığını.
 24 Nuş etmek: İçmek, keyiflenmek.
 25 Menkıbeye göre Selman’ı Farişi’yi göl kenarında korkutan aslandan kurtaran Ali’dir
 26 Sabaha karşı
 27 Hacı Bektaş dergâhındaki alıç ağacı menkıbesini alıcı ağacı diye yorumlamaktadır.
 28 Yaratılışname, 11’li Hece Ölçüsü
 29 Gilman: Cennet geni.
 30 Nefes, 11’li Hece Ölçüsü
 31 Nasihatname, 11’li Hece Ölçüsü
 32 Gılı kal: dedikodu
 33 Medetname, 11’li Hece Ölçüsü
 34 Gul: kul
 35 Gusur: kusur
 36 İyice ara, alt üst et.
 37 Nar: ateş
 38 Gilman: Cennet geni.
 39 Çok aşığı, en alt düzeyde
 40 Bu açıklama Güvenç Abdal üzerine anlatılan ve Bektaşiler arasında yaygınca bilinen aşağıdaki menkıbeden hareket edilerek yapılmıştır. Menkıbe Çoşkun Kökel’in (2013: 37-38) çalışmasında özetle aktarılmıştır: Hacı Bektaş Veli’nin hizmetinde Güvenç Abdal adlı bir derviş vardı. Bir gün bir soru sordu “Şeyh kimdir, muhip kimdir, âşık kimdir? Bize lütfedip bildirebilir misiniz? Hacı Bektaş “hemen Güvenç yerinden kalk, tez git, bir sarrafta bin altınımız var, al gel” dedi. Güvenç Abdal, sarraf kimdir, hangi şehirdedir, demeden hemen belini bağladı, pirinin elini öptü, yola çıktı. Gide gide vardı, bir şehre. Şehirde bir adama; Bu şehir hangi şehir? Adam da: Buraya Hindistan, derler. Güvenç, şaşırıldı. Rum ülkesi nerde Hindistan nerde dedi. Şehrin içinde gezerken pazara ulaştı, etrafına bakınıırken gördü ki, karşıda bir sarraf oturmadı. Sarraf onu görünce hemen kalktı. Beri gel derviş diye yanına çağırdı. Sarraf, Güvenç’e; “Hangi ildensin” dedi. Güvenç; “Rum ülkesinden” dedi. “Kimin hizmetindesin deyince”, Güvenç; “Hacı Bektaş’ın hizmetindeyim, bana, bir sarrafın bize bin altın vereceği var, al gel buyurdu”. Sarraf, Hacı Bektaş’ın adını duyunca, onu evine götürdü ağırladı. “Derviş” dedi. “Borcu olan sarraf benim. Bir vakit ticarete giderken denizde fırtınaya yakalandım. O anda erenler yetiştii, gemiyi mübarek eliyle tuttu bizi kurtardı”. Adını sordum; “Hacı Bektaş’tır”, dedi. Bu bin altını al erenlerin, bin altın erenlerin hizmetinde bulunanların, bin altın da senin dedi. Güvenç Abdal, üç bin altını alıp, sarrafla vedalaştı. Şehir içinde giderken, bir çardağın penceresinde dünya güzeli bir kız gördü, kızı görür görmez âşık oldu. Halayık bu kızı isteyen çok altını olmalı diye Güvenç’i uyardı. “Bu kız ulu bir tacirin kızıdır. Adamları duyarsa başına iş açarlar” dedi. Güvenç Abdal, keseyi çıkarıp kızın önüne koydu. Güvenç, kızın ayakucunda otururken, duvar yıkıldı, bir el çıktı. Güvenç’i, göğsünden iterek yere yıktı, aklını başından aldı. Kız bu hali görünce kalktı, oturdu. Güvenç’in aklı başına gelince bu ne haldir diye sordu kız. Güvenç Abdal, şeyhimiz Hacı Bektaş vilayetinden oldu dedi. Böylece beni bu kötü işten kurtardı. Bunun üzerine, Rum ülkesinden nasıl çıktığımı, oraya nasıl geldiğini, o ana kadar başından geçenleri bir bir anlattı. Kız bu kerameti gözleriyle görünce erenlere âşık oldu, ziyaretine varmak istedi. Altınları alarak akşam saatinde yola çıktılar. Karanlık olunca ıssız bir yerde yattılar. Uyanınca baktılar ki sabah olmuş, Hacı Bektaş’ın dergâhının olduğu şehre gelmişler. Güvenç Abdal dergâha varıp pirine niyaz eder. Başından geçenleri bir bir anlatır. Hacı Bektaş “Güvenç bu işlerdeki hikmeti bildin mi”? der ve açıklar “Sen bizden şeyh kimdir, mürit kimdir, muhip kimdir, âşık kim” diye sormuştun, mürit odur

ki, senin yaptığını yapar. Biz seni hizmete gönderdik, sorgulamadan gittin. Muhipliği sarraf gösterdi. Bir kerecik denizde helak ola yazdı, bin altın bağısladı, imdadına yetiştik, gemisini kurtardık, yerimizi sordu, haber verdik, seni yolladık, şöyle – böyle demeden bağısını teslim etti. Şeyhliği biz yaptık; seni kolayca götürüp getirdik, seni o yüz karasından da kurtardık. Âşıklığıysa o kız yaptı, bir keramet (velayet) görmekle âşık oldu bize; buraya gelmedikçe huzura ermedi”. Başka anlatımlarda kız kırk budaklı şamdanını ister Hacı Bektaş elini uzatıp Hindistan’daki şamdanı getirir. Kerameti bir kez daha görülür.

41 Âşık: Bir kimseye veya bir şeye karşı aşırı sevgi ve bağlılık duyan, vurgun, tutkun kimse
Sadık: Doğru, gerçek
Muhip: Seven, sevgi besleyen, dost

Kaynakça

- Akbulut, Cem. (2010). *Gaziler Ovacığı Âşıkları* (1. Baskı). İstanbul: Kara Mavi Yayınları.
- Akın, Cüneyt. (2015). “Âşık Veysel’in ‘Beni Hor Görme Gardaşım’ Şiirinin Hermeneutik Açılımı”. *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, 10, 53-60.
- Erduğan, Serkan. (2018). “Bektaşî Tekkelerinin Kapatılması ve Hamdullah Efendi”, *Alevilik-Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi*, 17, 193-210.
- Işık, Caner. (2011). “Alevi Bektaşî Geleneğinde Muhabbet: Ruhsal Bir Bilgi Ortamı”, *Milli Folklor*, 89, 147-158.
- . (2017). *Erenlerin Süreği*, İzmir: Tibyan Yayıncılık.
- Kökel, Coşkun. (2013) *Güvenç Abdal Ocaklıları Tarihsel Süreç*. Cilt 1. Alevi İnanç-Dede ocakları Serisi-1. İstanbul: Güvenç Abdal Araştırma Eğitim Kültür ve Tanıtma Derneği Yayınları.
- Taşgın, Ahmet. (2016). “Kevn ve Mekân İlişkisi: Horasan’dan Balkanlara Marifetin Taşıyıcısı ve Temsilcisi Koyun Baba”. Uluslararası Nehrin Piri: Koyunbaba Sempozyumu 13 - 14 Mayıs 2016, Çorum.
- Uludağ, Süleyman. (1991). “Arif”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 3, 361-362.

EK: Fotoğraflar

Fotoğraf.1: Cuma Zeytönlü'nün gençliği

Fotoğraf.2: Cuma Zeytönlü (Dertli Garip) ve eği Fatma Zeytönlü

Fotoğraf.3: Cuma Zeytönlü'nün orta yağ hali

Fotoğraf.4: Mehmet Ali Iğık (Derviş Ruhan)